

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- משך הבחינה: שעה וחצי.
- מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים. עליך לענות על אחד מהם (סך הכול — 100 נקודות).
- חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

בשאלון זה שני חלקים: חלק א – סיפור שלא נלמד, וחלק ב – שירים שלא נלמדו. ענה רק על חלק אחד בשאלון (על חלק א או על חלק ב). בחלק שבחרת ענה על כל השאלות.

חלק א – סיפור שלא נלמד

לפניך קטע מן הספר "הצמה" מאת לטישיה קולומבני*, תרגום: אביגיל בורשטיין. קרא את הקטע, וענה על חמש השאלות 1-5 שאחריו (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

סמיטה

כפר בַּדְלָפּוֹר, אוֹטָר פֶּרְדֵּשׁ, הוֹדוֹ

כשסמיטה נכנסת לצריף, היא מבחינה מייד בהבעת הפנים של בְּתָה. היא גמרה את הסיבוב שלה בחיפזון, ולא עצרה כהרגלה אצל השכנה כדי לחלוק את השאריות שקיבלה מבני הג'אט¹. היא רצה לבאר להביא מים, הניחה את סל הנצרים והתרחצה בחצר – דלי אחד, לא יותר, צריך להשאיר מספיק ללטיטה ולנגרג'אן. בכל ערב לפני שהיא חוצה את מפתן ביתה, סמיטה מקרצפת את גופה בסבון שלוש פעמים. היא מסרבת להכניס פנימה את הצחנה, היא לא רוצה שֶבְתָּה ובעלה יקשרו בינה ובין סירחון. הריח הזה, ריח החרה של אחרים, איננו היא, היא לא רוצה להצטמצם לכדי כך. אז היא מקרצפת בכל כוחה את ידיה רגליה גופה פניה, היא מקרצפת וקורעת את העור מאחורי פיסת הבד שמשתמשת לה פרגוד, בחלק האחורי של החצר, בשולי הכפר בדלפור, בקצה אוטר פרדש.

לפני שסמיטה נכנסת לצריף, היא מתנגבת ולובשת בגדים נקיים. לליטה יושבת בפניה, בברכיים צמודות לחזה. מבטה נעוץ ברצפה. על פניה מרחפת הבעה שאימה לא ראתה אצלה קודם, תערובת קשה לפענוח של זעם ועצבות.

10 מה יש לך?

הילדה לא עונה. לא מרפה את לסתותיה.

תגידי לי.

תספרי.

דברי!

15 לליטה שותקת, בוהה בנקודה בחלל, כאילו היא לבדה רואה שם דבר־מה, מקום בלתי נגיש, רחוק מהצריף, רחוק מהכפר, שבו איש אינו יכול להגיע אליה, אפילו לא אימה. סמיטה מתרגזת.

דברי!

הילדה מצטנפת, מתכנסת בתוך עצמה כמו שבלול מבוהל בקונכייתו. יהיה קל לטלטל אותה, לצעוק, לאלץ אותה לדבר, אבל סמיטה מכירה את בְּתָה, היא לא תחלץ ממנה דבר. הפרפר שבבטנה הפך לסרטן. היא נתקפת חרדה. מה קרה בבית

20 הספר? היא לא מכירה את העולם ההוא, ובכל זאת שלחה לשם את בְּתָה, את אוצרה. האם שגתה? מה עוללו לה?

היא מביטה בילדה. דומה שהסארי² קרוע מאחור. קרע, כן, קרע!

מה עשית?

התלכלכתי!

איפה הסתובבת?!

25 סמיטה תופסת ביד בְּתָה ומושכת אותה אליה כדי לנתק אותה מהקיר. הסארי החדש שתפרה שעות ארוכות, לילה אחרי לילה, מוותרת על שינה כדי שיהיה מוכן בזמן, הסארי הזה שעליו גאוותה, קרוע, הרוס, מלוכלך!

קרעת אותו! תסתכלי!

* לטישיה קולומבני היא תסריטאית וסופרת צרפתייה. הספר "הצמה" הוא ספרה הראשון. הספר יצא לאור בעברית בהוצאת כנרת זמורה ביתן, 2018.

(1) ג'אט – קהילה אתנית שבניה מתגוררים באוטר פֶּרְדֵּשׁ (צפון הודו) ומשתייכים למעמד החברתי הנמוך ביותר בהודו.

(2) סארי – בגד הודי מסורתי העשוי מיריעת בד ארוכה הנכרכת על הגוף.

סמיטה מתחילה לצעוק בזעם ופתאום קופאת. היסוס נורא מתנחל בנפשה. היא גוררת את לליטה לחצר, לאור היום – בתוך הצריף חשוך, האור אינו חודר אליו. היא מתחילה להפשיט אותה, מסירה ממנה במרץ את הסארי. לליטה לא מתנגדת, הבד מתמסר בקלות, הבגד קצת גדול עליה. סמיטה נרתעת כשהיא מגלה את גבה של הילדה: סימנים אדומים מפספסים אותו. עקבות של מכות. עורה נבקע פה ושם וחושף את הבשר. אדום בוהק כמו הבינדי³ שלה.

מי עשה לך את זה?!

תגידי!

מי הרביץ לך?!

35 הילדה משפילה עיניים ופולטת מילה אחת. אחת ויחידה. המורה.

פניה של סמיטה מאדימות. הוויד בצווארה מתנפח מזעם – לליטה מתמלאת פחד מפני הוויד הבולט, אימה הרי כה רגועה בדרך כלל. סמיטה תופסת את הילדה ומנערת אותה, גופה הקטן מיטלטל כמו זרד.

למה?

40 מה עשית?!

לא ציית?!

היא מתפוצצת. בְּתָה הפגינה חוסר צייתנות ביום הראשון ללימודים! אין ספק שהמורה לא יסכים לקבל אותה שוב, כל תקוותיה התעופפו, כל מאמציה ירדו לטמיון! היא יודעת מה פירוש הדבר: חזרה לבתי השימוש, לזוהמה, לחרא של אחרים. לסל שלה, לסל המקולל שכה רצתה לחסוך ממנה... סמיטה מעולם לא הייתה אלימה, היא מעולם לא הכתה איש, אבל פתאום תוקף אותה נחשול זעם בלתי נשלט. התחושה החדשה משתלטת עליה, גאות מציפה את יסודות ההיגיון שלה ומטביעה אותם. היא סוטרת לילדה. לליטה כורעת תחת המכות ומגינה על פניה בשתי ידיים כמיטב יכולתה.

נגר'אן נמצא בדרך הביתה מהשדות, כשהוא שומע פתאום צעקות מהחצר. הוא מזדרז. הוא נעמד בין אשתו לבתו. תפסיקי! סמיטה! הוא מצליח להדוף אותה ומרים את לליטה בזרועותיו. גופה רועד מבכי. הוא מגלה את סימני המכות בגבה, את הפסים על העור המבוקע. הוא מצמיד את הילדה אל גופו.

50 היא המרתה את פיו של הברהמין⁴, צורחת סמיטה. נגר'אן פונה אל הילדה שעדיין בזרועותיו. זה נכון?

אחרי רגע של דממה לליטה פולטת את המשפט שמצליף בפני השניים כמו סטירה:

הוא רצה שאני אטאטא את הכיתה.

סמיטה קופאת. לליטה דיברה בלחש, היא לא בטוחה ששמעה אותה היטב. היא אומרת לה לחזור על דבריה.

55 מה אמרת?!

הוא רצה שאני אטאטא מול האחרים.

אמרת לא.

הילדה מצטנפת, חוששת מפני מכות נוספות. פתאום היא קטנה עוד יותר, כאילו הצטמקה מפחד. נשימתה של סמיטה נעתקת. היא מושכת אליה את הילדונה, מחבקת אותה חזק ככל שמתירים איבריה השבריריים, ופורצת בבכי. לליטה טומנת את ראשה בצוואר אימה, סימן לרגיעה ולהתמסרות. הן נשארות כך שעה ארוכה מול מבטו חסר האונים של נגר'אן. זו הפעם הראשונה שהוא רואה את אשתו בוכה. החיים ערמו בפניה קשיים אבל היא מעולם לא נרתעה, לא הרימה ידיים, היא אישה חזקה ובעלת כוח רצון. אבל לא היום. בעודה מחבקת את בְּתָה הדואבת והמושפלת, היא הופכת לילדה כמוה, בוכה על תקוותיה שהתנפצו, על החיים שכה חלמה עליהם ולעולם לא תוכל להציע לה, כי תמיד יהיו ג'אטים וברהמינים שיזכירו להם מי הם ומאין באו.

(3) בינדי – נקודה אדומה שהנשים ההינדיות נוהגות לסמן במרכז המצח.

(4) ברהמין – כוהן דת המשתייך למעמד הגבוה ביותר בהודו ונהנה מזכויות יתר.

ענה על חמש השאלות 1-5.

1. מה אפשר ללמוד על סמיטה מפסקת הפתיחה (שורות 1-7) בקטע זה? הסבר והדגם את דבריך. (20 נקודות)
2. הבגדים הם מוטיב מרכזי בקטע כולו. תאר את הופעותיו של מוטיב זה, והסבר מה הוא מסמל. (15 נקודות)
3. לפניך שני דימויים ומטפורה (1)-(3) מן הקטע. קרא אותם והסבר את התרומה של כל אחד מהם לבניית הרעיון המרכזי בקטע.
 - (1) "הילדה מצטנפת [...] כמו שבלול מבוהל בקונכייתו". (שורה 18)
 - (2) "הפרפר שבבטנה הפך לסרטן". (שורה 19)
 - (3) "סמיטה תופסת את הילדה [...], גופה הקטן מיטלטל כמו זרד". (שורה 38)
 (15 נקודות)
4. מהי המשמעות של הסירוב של לליטה לטאטא את הכיתה?

הסבר מה אפשר ללמוד מסירוב זה על אופייה של לליטה. הבא מן הסיפור דוגמה נוספת לתכונות האופי של לליטה.

 (30 נקודות)
5. תאר את תחושותיה של סמיטה בפסקה המסיימת את הקטע, והסבר את הביקורת החברתית העולה מפסקה זאת. (20 נקודות)

חלק ב — שירים שלא נלמדו

לפניך שני שירים:

שיר I — "פרימה" מאת דורי מנור

שיר II — "קצה חוט" מאת אריה סיון

קרא את שני השירים, וענה על חמש השאלות 6-10 לפי ההוראות (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

שיר I:

פרימה / דורי מנור*

אֵיךְ יָכוֹל אָדָם לְשִׁיר שִׁיר־עֶרֶשׁ לְעֵצְמוֹ?
אֵיךְ יָכוֹל אָדָם לְהֶאֱמִין שֶׁהוּא לְבָד?
אָדָם נִפְרָם מִלְּדוּתוֹ כִּמוֹ חוּט מִתּוֹךְ מַרְבֵּד,
וְאֵין דָּבָר בְּטֶבַע שְׂיוֹכֵל לְהִרְדִּימוֹ.

אָדָם נוֹסֵעַ בְּנִפְשׁוֹ לְוִילְנָה אוֹ מְדְרִיד,
צְפוּנָה מֵהֶזְמֵן וּמַעֲרָבָה מַעֲצָמוֹ,
אָדָם בּוֹנֶה גּוֹנְדוּלוֹת וּמַפְלִיג מוֹרִיד לְוִרִיד,
וְאֵין דָּבָר בְּטֶבַע שְׂיוֹכֵל לְהִרְדִּימוֹ.

בְּפוּךְ לָבָן הוּא מְתַכֶּסֶה, וְחֵשׁ כִּיצַד הֵיטָה
אָמוֹ עֲכָשׁוֹ כּוֹרַעַת וְחוֹפָה אֶת הַמָּטָה,
הוּא שָׁר אֶת שִׁיר הָעֶרֶשׁ וְשׁוֹמֵעַ אֶת עֵצְמוֹ,
וְאֵין דָּבָר בְּטֶבַע שְׂיוֹכֵל לְהִרְדִּימוֹ.

* דורי מנור הוא משורר ומתרגם, חתן פרס יהודה עמיחי לשירה ופרס טשרניחובסקי לתרגומי מופת. מספריו: **שירים** (2005); **נפש אחת אחריו, שירים**, (2019). השיר "פרימה" פורסם בספר **אמצע הבשר, שירים, 1991-2011**, מוסד ביאליק והוצאת הקיבוץ המאוחד, 2012, עמ' 73.

ענה על השאלות 6-8 על פי שיר I.

6. פרש את הדימוי בשיר, והסבר כיצד הוא מבטא את החוויה הקיומית של הדובר. (10 נקודות)

7. פרש את הציורים הלשוניים בבית השני בשיר, והסבר כיצד הם מעצבים את חיי האדם הבוגר. (20 נקודות)

8. השורה האחרונה חוזרת בכל אחד מן הבתים בשיר.

הסבר את התרומה של חזרה זו לבניית משמעות השיר. (25 נקודות)

שיר II:

קצה חוט / אריה סיון*

לתפס קצה חוט. רק לתפס קצה חוט.
אם אמצא קצה-חוט כזה
אני אשזר ממנו גשר-חבלים
ועל גביו אחצה נהר
שאינו זוכר את שמו. אולי נהר השכחה.

מה בעבר השני, מה מצפה אני
למצא בעבר השני? מכאן
אני רואה שיחים, פרחים צומחים
באדמה רפה, חולית, כמו ברקמה
שאמי עשתה לי בעודני ברחמה
ותלתה על מטתי.

מטעמים של עין-הרע אינני מקנה ששם מעבר לנהר
אתחבר שוב אל החלק שנפרד ממני
אולי מפני שהחוטים אשר בהם נתפסתי עד היום
התקשו בי והפכו
פקעות כבושות בתוך עצמן.

* אריה סיון (1929-2015), מורה, משורר, סופר ומתרגם, חתן פרס ישראל לשירה לשנת תש"ע. מספריו: **שירי שריון** (1963); **חיבוקים** (1983); **גבולות החול** (1994). השיר "קצה חוט" פורסם בספר **ערבון: מבחר 1957-1997**, מוסד ביאליק והוצאת הקיבוץ המאוחד, 2001, עמ' 49.

ענה על השאלות 9-10.

9. בשיר "קצה חוט" המשורר מביע משאלה להתחבר לזהותו האבודה.
כיצד מתוארת זהות זו, ומה הם הקשיים העומדים לפני המשורר בדרכו לממש את משאלתו?
הסבר והדגם את דבריך. (25 נקודות)

10. כיצד מתוארת האם בכל אחד מן השירים: "פרימה" ו"קצה חוט", ומה מייצגת דמותה?
הסבר והדגם את דבריך. (20 נקודות)

בהצלחה!